

УДК 374.013.83

DOI: 10.31652/2412-1142-2024-72-125-133

Литвин Андрій Віленович

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та педагогіки,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності,
м. Львів, Україна
ORCID ID: 0000-0002-7755-9780
avlytvyn@gmail.com

Федюк Галина Зіновіївна

кандидат педагогічних наук, викладач кафедри педагогіки та психології,
Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського,
м. Львів, Україна
ORCID ID: 0009-0007-4003-0238
galiafeduk@gmail.com

Кухта Юрій Олександрович

аспірант кафедри практичної психології та педагогіки,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності,
м. Львів, Україна
ORCID ID: 0009-0002-9172-1235
ykuhta28@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРЕВАГИ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. В статті розглянуто переваги і можливості дуальної форми здобуття вищої освіти як симбіозу теоретичної та професійно-практичної складової навчання. При цьому всі необхідні знання здобувач одержує на базі закладу вищої освіти ЗВО, а відпрацьовує їх на підприємстві чи фірмі, з якою співпрацює заклад. Ця система нині реалізується в усіх європейських країнах.

Проблема сучасної професійної, у тому числі вищої освіти полягає в тому, що їй бракує практичного наповнення. Дуальна форма передбачає постійний зв'язок закладу освіти з роботодавцем. Підприємства резервують у ЗВО необхідну кількість навчальних місць для майбутніх фахівців. Здобувачі освіти працюють за обраним фахом під час всього періоду професійної підготовки. Авторами розглянуто різні варіанти поєднання навчання та практики: три дні на підприємстві і три – в закладі; зранку – заняття, а після обіду – робота чи навпаки. Залежно від обраної програми і угоди з роботодавцем здобувачі можуть тиждень вивчати теорію, а тиждень напрацьовувати практичний досвід або два місяці відвідувати лекції, а наступні два – працювати, розвиваючи й удосконалюючи одержані вміння та навички. Безперечно, впровадження дуальної форми освіти потребує корегування галузевих стандартів і перегляду освітніх програм, проектування результатів навчання, які потрібні ринку праці. Затверджена в Україні Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти регламентує права, інтереси й зобов'язання закладів освіти, роботодавців і здобувачів.

Дуальна освіта дає змогу підготувати здобувачів на мобільних, компетентних, динамічних і досвідчених фахівців, які знають, чого прагнуть досягти. Констатовано, що нові можливості для професійної підготовки. Акцентовано на недоцільно переводити всю професійну освіту на дуальну; це форма освіти для тих, хто спроможний поєднувати навчання та набуття трудового досвіду, крім того не всі спеціалісти можуть реалізовуватись за дуальною формою.

Ключові слова: професійна підготовка; здобувачі вищої освіти; дуальна форми здобуття вищої освіти; дуальна освіта; заклади вищої освіти.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Загальноновизнаними проблемами сучасної професійної, зокрема вищої освіти є: відсутність належної мотивації в одержані знань і вмінь, значний розрив між теоретичною підготовкою випускників і необхідними їм практичними вміннями та навичками, недостовірні уявлення здобувачів про майбутню професію та професійні функції. Поєднати в освітньому процесі теоретичне навчання та професійно-практичну підготовку дозволяє дуальна форма здобуття освіти, яка посилює та якісно змінює місію роботодавців.

Дуальна організація професійної освіти виникла в Німеччині. Чергування періодів навчання в закладі освіти та на виробництві з чітко визначеними зобов'язаннями сторін уперше зафіксовано в Промисловому кодексі Німецької Імперії в 1871 р. [4]. Дуальна освіта сформувалася під впливом низки історичних, культурних і соціально-економічних чинників і пройшла шлях від індивідуального ремісничого навчання учнів у XII ст. до провідної форми організації професійної освіти і навчання, а нині і вищої (університетської) освіти.

Система професійної освіти ФРН відрізняється практико орієнтованим навчанням, розвиненим інститутом наставництва та активною участю бізнесу в підготовці кадрів. Дуальне навчання характеризують чіткі законодавчі норми і сприяння торгово-промислових і ремісничих палат. Тривалий позитивний досвід реалізації німецької дуальної освіти є взірцем для всіх країн Європейського Союзу, де нині відбувається переорієнтація освітніх систем на розробку «спільної освітньої політики щодо підготовки кваліфікованих фахівців для життя і роботи в умовах ринково орієнтованої конкурентної глобальної економіки» [2]. Закладам професійної освіти рекомендується переймати принцип посилення зв'язку між теоретичною та практичною підготовкою і запроваджувати навчання на робочому місці, дуальне навчання, «є пріоритетом Стратегічної рамки співпраці європейських країн в галузі освіти та навчання, Європейської стратегії розумного, стійкого та і всебічного зростання...» [14]. З метою попляризації та подальшого розвитку дуального навчання впроваджено проєкт «Розробка європейських підходів і методів до дуального навчання» (DEWBLAM) має на меті створення загальноєвропейської платформи дуального навчання у закладах вищої та професійної освіти [8]; створено Європейську мережу кооперативної (дуальної) вищої освіти, основним завданням якої є просування та впровадження цієї форми здобуття освіти в університетах [10].

Аналіз досліджень. Питання дуального навчання нині посідає одну з провідних позицій у європейській освіті. Про це свідчать роботи таких зарубіжних науковців, як Д. Бауд, Дж. Бреннан, Дж. Гарнетт, А. Герінгер, В. Гессер, В. Грайнерт, Т. Дейссінгер, Х. Ертль, І. Каннінгем, К. Костлі, Ф. Купфер, С. Леу, Б. Літл, К. Машке, І. Ніксон, Т. Нолтінг, Дж. Пауелл, К. Рейнхард, Дж. Релін, Н. Соломон, К. Хеллер, К. Шак, Б. Уокмен та ін., а також вітчизняних дослідників, серед яких В. Бахрушин, В. Бугайчук, К. Булах, О. Григоревська, О. Давліканова, М. Дернова, І. Лилик, І. Перезовова, К. Разумна, М. Романов, Н. Світайло, М. Скрипник, Л. Щербак та ін. На думку науковців, без упровадження дуальної форми здобуття освіти в умовах стрімкого технологічного розвитку неможливе створення ефективної галузевої системи підготовки висококваліфікованих фахівців.

Мета статті полягає у виявленні та аналізі переваг і можливостей дуальної форми здобуття освіти як симбіозу теоретичної та професійно-практичної складових навчання у ЗВО.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Виклад основного матеріалу. Популяризування досвіду підготовки затребуваних на ринку праці фахівців розпочалося в Україні з 2013 р. в межах проєкту Фонду ім. Ф. Еберта. У 2017 р. дуальну форму здобуття освіти (ДФЗО) запровадили в законі «Про освіту», а у 2018 р. ухвалено відповідну Концепцію підготовки фахівців за цією формою [3]. Міністерство освіти і науки України розпочало національний експеримент з адаптації німецького досвіду реалізації дуальної освіти до національного контексту. Завдання експерименту – відпрацювання різних моделей і варіантів дуальної освіти та розбудова ДФЗО, потрібної і для освіти, і для бізнесу, яка даватиме кращі професійні перспективи здобувачам освіти.

Відповідно до чинного українського законодавства *дуальна форма здобуття освіти* трактується як це «спосіб здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти (в інших суб'єктів освітньої діяльності) з навчанням на робочих місцях

підприємств, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації зазвичай на основі договору» [6]. Термін «дуальна форма здобуття освіти» походить від узагальнених назв німецьких моделей співпраці роботодавців і закладів професійної – *duale Ausbildung* та вищої освіти – *Duales Studium*.

Федеральний інститут професійної освіти та навчання Німеччини визначає «дуальну вищу освіту» як навчання в університеті або професійній академії за програмою, яка передбачає інтегровані періоди набуття професійного досвіду в компанії (установі). Це навчання відрізняється від традиційних програм із підвищеною практичною спрямованістю. Ключовою особливістю є два місця навчання – заклад вищої освіти та компанія, а теоретична та практична/професійна підготовка тісно взаємопов'язані змістово та організаційно» [9]. Це «особлива форма професійної освіти на засадах кооперації, в рамках якої заклади вищої освіти та підприємства, пов'язані із ними договірними відносинами, взаємодіють між собою з метою спільної організації навчання студентів і працівників цих підприємств для здобуття ними вищої освіти, за умови узгодження змісту освітніх програм, методики підготовки і періодів перебування в закладі освіти і на підприємстві» [13]. Тобто, дуальна освіта поєднує формування науково-теоретичних знань і набуття професійно-практичних компетентностей з метою здобуття відповідної кваліфікації. Така організація передбачає поєднання здобуття вищої освіти та професійної підготовки (вища освіта інтегрована з професійною освітою та навчанням), або тривалих періодів практичної підготовки (освіта з інтегрованою практичною підготовкою) шляхом змістового й організаційного поділу освітньої програми для здобуття освіти щонайменше у двох місцях – в закладі освіти і на підприємстві.

Науковці зауважують, що нерозрізнення термінів на позначення дуальної професійної (професійно-технічної) освіти і дуальної фахової передвищої та вищої освіти створює в Україні непорозуміння під час розроблення законодавства та організації навчання, адже принципи дуальної освіти на цих рівнях сильно відрізняються. Зокрема, різний обсяг часу навчання на підприємстві: для рівня професійно-технічної освіти в Німеччині 30% кредитів ЄКТС виділяється на вивчення теоретичного матеріалу, а 70% – на практичну підготовку, а на рівні вищої освіти останній показник не має перевищувати 50%. В українських ЗВО нормативно передбачено, що навчання на робочому місці в установах, організаціях чи на підприємствах становить від 25% до 60% обсягу освітньої програми (60% – для фахової передвищої освіти) [5, с. 50].

Дуальна вища освіта – порівняно нова практика навіть для Німеччини. Тривають дискусії щодо її моделей. Відзначається, що на рівні вищої освіти вона є менш регульованою, а також є декілька варіантів її організації. Крім того спектр завдань вищої освіти значно ширший, як і перелік спеціальностей, в яких зацікавлені роботодавці. Роком її заснування вважається 1972, коли три компанії (Bosch, Daimler Benz і Standard Elektrik Lorenz) домовились про початок експерименту із застосування принципів дуальності на рівні вищої освіти та створення першого ЗВО, який почав роботу за дуальною системою підготовки – професійної академії (Berufsakademie) [12]. Підставою для цього слугував запит на фахівців із вищою освітою, що володіють належними професійними кваліфікаціями, які не можливо сформувати в межах традиційної університетської програми. Відтоді дуальна вища освіта трансформувалась у складну, багатоваріантну систему підготовки фахівців на основі взаємодії широкого кола стейкхолдерів із чітким переліком взаємних зобов'язань. Наразі Стратегія розвитку професійної освіти наголошує на важливості формування виваженої політики підготовки кадрів для сучасного ринку праці, модернізації змісту освіти з огляду на цифровізацію та автоматизацію виробництва, підвищення ефективності організаційно-методичного забезпечення дуального навчання, максимальної інтеграції здобувачів освіти у трудові процеси, ліквідацію перекосів у залученні великого та малого бізнесу до проблем підготовки персоналу як партнерів закладів освіти різного рівня [7].

У Німеччині нині реалізовані такі варіанти дуальної форми здобуття освіти:

– подвійні освітні напрями з інтегрованим навчанням (*Ausbildungsintegrierende duale Studiengänge*);

- подвійні освітні напрями з інтегрованою практикою (Praxisintegrierende duale Studiengänge);
- професійно-інтегровані освітні напрями (Berufsintegrierende duale Studiengänge);
- професійне індивідуальне навчання (Berufsbegleitende duale Studiengänge).

Німецький здобувач освіти може перебувати на підприємстві в кількох статусах, які чітко регламентуються на законодавчому рівні. Якщо йдеться про професійно-технічну освіту, то він виконує роль учня; для здобувачів, які одержують першу вищу освіту, найчастіше – стажера; ті, хто вже працювали і вирішили одержувати першу чи другу вищу освіту, як правило мають статус працівника.

Велика увага приділяється питанню координації дій між закладами освіти і компаніями, адже саме вона забезпечує взаємозв'язок теорії та практики. Налагодження безперервної дієвої комунікації покладено на координаторів від закладу та підприємства, які мають досягати взаєморозуміння щодо прав та обов'язків сторін. Здобувачі освіти в компаніях навчаються під керівництвом кураторів (на рівні професійно-технічної освіти їх називають «майстрами»), які є співробітниками підприємства або навчального центру. Інколи координатори від підприємства одночасно є кураторами здобувачів. Обізнаність і підготовленість майстрів жорстко регламентуються – від них вимагається наявність не лише відповідних професійних кваліфікацій, а й методичної компетентності. Вони проходять педагогічну підготовку та складають іспит, що підтверджує спроможність проводити навчальну діяльність. На рівні вищої освіти жорсткі вимоги до кураторів відсутні. Передбачається, що вони мають вищу освіту та працюють за профілем, який відповідає спеціальності здобувача [5, с. 25].

Німецькі компанії зазвичай самостійно фінансують навчання на своїй базі, не отримуючи від держави преференцій, компенсацій, податкових пільг тощо. При цьому роботодавець зобов'язується сплачувати усі внески за освіту, передбачені закладом. Окрім цього, зазвичай, сплачує заробітну плату або стипендію здобувачу – від 500 до 1000 євро. Тобто, на федеральному рівні не передбачені видатки чи програми підтримки підприємств, які інвестують у навчання майбутніх фахівців. Однак роботодавці можуть брати участь у конкурсах на гранти від окремих земель чи Європейського Союзу.

Вітчизняним ЗВО, які мають намір імплементувати німецький досвід, під час вироблення власних підходів до запровадження та реалізації дуальної вищої освіти варто взяти до уваги такі застереження [5, с. 39]:

- стійкість проектам із запровадження дуальної освіти забезпечує підтримка уряду та системна робота зі залучення стейкхолдерів;
- країни, що хочуть досягти сталих результатів, мають працювати одночасно на трьох рівнях – національному, регіональному та галузевому, а також на рівні окремих закладів освіти і зацікавлених роботодавців;
- мотивацією держави є підвищення конкурентоздатності національної економіки завдяки насиченні ринку праці трудовими ресурсами зі затребуваними кваліфікаціями, скороченні розриву між рівнем підготовленості випускників і потребами виробництва;
- часто запровадження дуальної освіти відбувається окремо на рівні професійно-технічної та вищої й фахової передвищої освіти; інколи один процес відбувається за підтримки уряду, а інший є низовою ініціативою; хоча запровадження дуальної професійно-технічної освіти більш розповсюджене, з огляду на зростання вимог до працівників дуальна вища освіта реалізується все частіше;
- освітні інституції ФРН здійснюють фінансову та/або експертну підтримку багатьох проєктів, спрямованих на запровадження дуальної освіти в інших країнах, однак німецькі фахівці зазначають недостатність досвіду в «експорті» ДФЗО для вищої освіти [11];
- в країнах, що розвиваються, поширенню дуальної освіти перешкоджає низький рівень індустріалізації, тіньова економіка, відсутність традиції системної та регульованої участі роботодавців у підготовці кадрів, небажання бізнесу покривати витрати на підготовку фахівців;

– важливо забезпечувати дієві механізми захисту прав здобувачів освіти, які навчаються на підприємствах; з огляду на складність залучення роботодавців і низький рівень їхньої самоорганізації й активності професійних об'єднань і асоціацій, заклади освіти стають ключовими суб'єктами впровадження освітніх інновацій, навколо яких вибудовуються мережі роботодавців;

– розвиток системи дуальної вищої освіти значно залежить від стану економіки країни, регіону та ситуації на ринку праці [5, с. 39].

Безперечно, впровадження ДФЗО потребує корегування чинних галузевих стандартів і перегляду освітніх програм задля організації підготовки фахівців за цією формою, проєктування необхідних компетентностей і програмних результатів навчання, які потрібні сучасному суспільству [1, с. 42-43]. Ці програми мають бути інноваційно-технологічними, враховувати вимоги ринку праці, стейкхолдерів та інтереси здобувачів.

Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти чітко регламентує баланс прав, інтересів та зобов'язань закладів освіти, роботодавців і здобувачів освіти. Зокрема, «зклад освіти: забезпечує теоретичну підготовку, цілісність освітньої програми навчання, відповідність стандартам освіти та професійним стандартам, несе відповідальність за якість підготовки здобувачів освіти; має право спільно з роботодавцем визначати освітні програми, за якими організовується освітній процес; відповідає за налагодження співпраці між закладом освіти і роботодавцями, а також подальшу ефективну комунікацію сторін; проводить відбір підприємств, установ та організацій, що надають місця практичної підготовки за дуальною формою здобуття освіти; спільно з визначеними роботодавцями розробляє і затверджує навчальний план відповідної освітньої програми; спільно з визначеними роботодавцями забезпечує узгодження змісту теоретичної та практичної частини програми; координує навчання здобувача освіти на підприємстві та разом з представником підприємства приймає звіт про результати навчання за дуальною формою здобуття освіти та оцінює результати; приймає відповідні внутрішні документи, призначає осіб/підрозділи, що відповідатимуть за впровадження дуальної форми здобуття освіти; організовує обговорення освітньої програми (програм) за дуальною формою здобуття освіти за спеціальністю (професією) із роботодавцями/професійними асоціаціями на предмет відповідності професійним стандартам і вимогам роботодавців до компетентностей майбутніх фахівців» [3].

Натомість роботодавець: «може ініціювати налагодження співпраці із закладом освіти щодо підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, в тому числі шляхом ініціювання створення програм дуального навчання; забезпечує дотримання встановлених законодавством вимог з охорони праці; разом із закладом освіти бере участь у розробленні та затвердженні освітніх програм та навчального плану; бере участь у відборі здобувачів освіти на навчання за дуальною формою здобуття освіти; веде постійний діалог із закладом освіти і здобувачем освіти щодо етапів та результатів навчання шляхом призначення відповідального за співпрацю із закладом освіти за дуальною формою здобуття освіти; оцінює разом із закладом освіти результати навчання згідно з освітньою програмою; надає робоче місце здобувачу освіти на підприємстві, в установі чи організації, що передбачає грошову винагороду; відповідно до законодавства закріплює за здобувачами освіти кваліфікованого працівника; надає необхідні ресурси та інформаційні матеріали для виконання роботи, створює необхідні умови і можливості для виконання здобувачем освіти навчального плану; у разі необхідності створює умови для підвищення професійного рівня працівників, що здійснюють навчання здобувачів освіти на виробництві; спільно з профспілками або їх об'єднаннями вирішують питання умов праці, запровадження та визначення розмірів надбавок, доплат, премій, винагород та інших видів матеріального та морального заохочення для працівників, що здійснюють навчання здобувачів освіти на виробництві» [3].

Критерії добору партнерів по організації дуальної освіти – роботодавців: відповідність напряму роботи підприємства спеціальності, яку опановує здобувач; наявність матеріально-технічної бази і кадрових ресурсів для організації практичного навчання на робочих місцях

за відповідною освітньою програмою; спроможність забезпечити належну методичну підготовку наставників; наявність відповідних соціально-побутових умов для здобувачів вищої освіти під час навчання в компанії [5, с. 52].

Поки що в Україні неможливо вступити на дуальну форму здобуття вищої освіти, немає окремих дуальних освітніх програм чи дуальних ЗВО, а більшість роботодавців не готові брати здобувачів на навчання з першого курсу, тому здобувачі переводяться на ДФЗО, провчившись певний час на денній формі у ЗВО, які беруть участь в експерименті з упровадження дуальної освіти. Упродовж I та II курсів здобувачі освіти відвідують підприємства-партнери як місце практики, експериментальну базу або в межах заходів із профорієнтації. Представники підприємств зазвичай попередньо ознайомлюються з навчальною активністю цих здобувачів у процесі виконання виробничої чи переддипломної практики (для бакалаврів, які виявляють бажання вчитися в магістратурі на ДФЗО), під час атестації та вхідного контролю, а також беруть до уваги рекомендації від закладу освіти, керуються результатами попередніх років навчання тощо. Адміністрація інститутів (факультетів) запрошує роботодавців на захист кваліфікаційних робіт із метою звернути увагу на майбутніх магістрантів. Зауважимо, що в Польщі здобувачі вищої школи можуть долучитися до дуальної освіти теж лише після року навчання у ЗВО.

Здобуття освіти за дуальною формою може бути організовано для сформованих груп або окремих здобувачів. За наявності розгалужених мереж підприємств-партнерів рекомендується узгоджувати графіки освітнього процесу таким чином, щоб забезпечити формування академічних груп здобувачів, які навчаються за дуальною формою. На території підприємства створюються навчальні робочі місця, які можуть відрізнитись наявністю симуляційного обладнання. Навчання здобувачів на підприємстві поєднується з виконанням посадових обов'язків, передбачених у трудовому договорі та відповідним чином оплачується. Важлива передумова – наявність підготовлених кадрів, які успішно виступають кураторами – наставниками здобувачів освіти від підприємства.

Дослідники і практики зазначають, що наразі організувати навчання за ДФЗО для груп об'єктивно складно через відсутність мережі партнерів-роботодавців, які надавали б достатню кількість місць для навчання на робочому місці. З огляду на це дуальна освіта перетворюється на гібрид індивідуальної, дистанційної та заочної форм здобуття освіти, що знижує ефективність освітнього процесу [5, с. 63]. Подекуди стейкхолдери мають певні сумніви щодо доцільності інвестування в підготовку здобувачів освіти, які можуть не завершити навчання або після випуску працевлаштуватись у їхніх конкурентів.

Підкреслимо такі переваги дуальної форми здобуття освіти: зникає розрив між теорією та практикою у вивченні профільних дисциплін; спрощується працевлаштування здобувачів, набуття ними стажу та досвіду роботи; прискорюється адаптація до нового місця роботи, до кола обов'язків і колективу; полегшується знайомство з професією, її особливостями та специфікою виробничого процесу, що дає можливість оцінити правильність вибору майбутньої спеціальності; зростає мотивація майбутніх фахівців до здобуття інтегрованих професійних компетентностей.

Вважаємо, що переваг від ДФЗО значно більше ніж можливих труднощів і недоліків, адже зростає якість підготовки фахівців відповідно до реальних вимог ринку праці, посилюється вплив роботодавців і громадських об'єднань, підвищується конкурентоспроможність випускників закладів освіти [3]. Посилення комунікацій із роботодавцями і продуктивний зворотній зв'язок дають змогу неперервно оновлювати освітні програм відповідно до поточних і перспективних потреб виробництва. Близько 70 % випускників залишаються на підприємстві, де проходили навчання: загалом шанси отримати роботу суттєво зростають, адже практичний досвід імпонує HR-менеджерам, що здійснюють підбір працівників.

3. ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Вироблення національних підходів до організації навчання за ДФЗО, що триває в Україні, відбувається в умовах низки економічних і політичних криз, загострених виснажливою боротьбою за територіальну цілісність, суверенітет і цивілізаційний вибір нашої держави. Проте, незважаючи на несприятливі обставини, дуальна форма демонструє хороші результати у царині вищої освіти. Досвід пілотних проєктів свідчить, що ЗВО активно співпрацюють із партнерами-роботодавцями: викладачі підвищують кваліфікацію, а працівники підприємств проходять педагогічні курси. Здобувачі ще до завершення навчання одержують практичний досвід і мають змогу працевлаштуватися.

Дуальна освіта корисна здобувачам, адже теоретичні знання, які вони одержують в процесі професійної підготовки, використовуються одразу на базі соціального партнерства; лише така комбінація дає позитивний результат. Роботодавці зацікавлені в працівниках, які ще вчаться, бо вони можуть швидко «влитись» у роботу та краще піддаються навчанню. Ця форма здобуття освіти суттєво покращує практичну підготовленість фахівців, формує розуміння сутності професії, її функцій, службових обов'язків, трудової етики, корпоративних принципів, надає змогу із середини досягнути тонкощі своєї спеціальності, спробувати свої сили на посаді та знайти відповіді на питання, які виникають під час навчання, побачити перспективи і тенденції галузі. Подібний досвід є без перебільшення безцінним. Водночас недоцільним є перетворення всієї професійної освіти на дуальну; це поглиблена, інтегрована форма освіти для тих, хто бажає та готовий поєднувати навчання та набуття трудового досвіду в реальному секторі. Не всі спеціальності доцільно опановувати за цією формою.

До подальших напрямів наукового пошуку відносимо дидактичний аналіз можливостей дуальної освіти як інструменту підвищення інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності ринку освітніх послуг завдяки підготовці кадрів, що відповідають вимогам високотехнологічних галузей науки, промислового та сільськогосподарського виробництва, сфери послуг; не менш актуальним є вивчення потенціалу дуальної форми здобуття освіти у підготовці фахівців для сектору безпеки і оборони України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Григоревська О. О., Скрипник М. І. Дуальна форми здобуття вищої освіти як тренд сьогодення. Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації : тези доповідей III Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 8 жовтня 2021 р. Київ : КНУТД, 2021. С. 42–43.
- [2] Дернова М. Г. Дуальна модель вищої професійної освіти дорослих: європейський досвід. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. 2014. Вип. 2. С. 137–145.
- [3] Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти : Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 р. № 660-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.03.2024).
- [4] Леу С. Учнітво в професійній освіті й навчанні країн Європейського Союзу. Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка. 2016. № 12. С. 116–126.
- [5] Онтологія дуальної освіти: досвід Німеччини та України : практ. посіб. / авт.: Бугайчук В., Давліканова О., Лилик І. та ін. Київ : ТОВ «Вістка», 2022. 240 с.
- [6] Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22.
- [7] BiBB-Strategie 2025. Drei starke Geschäftsfelder intelligent vernetzt 2018. BiBB. 2017. URL: https://www.bibb.de/dokumente/pdf/z3_bibb_strategie_2025.pdf (дата звернення: 24.03.2024).
- [8] DEWBLAM – Developing European Work Based Learning Approaches and Methods. 2003. URL: https://www.up2europe.eu/european/projects/dewblam-developing-european-work-based-learning-approaches-and-methods_119720.html (дата звернення: 24.03.2024).
- [9] Dual course of study : website BiBB. URL: <https://www.bibb.de/en/702.php> (дата звернення: 24.03.2024).
- [10] European Network of Cooperative and Work Integrated Higher Education. European Commission. URL: <https://cwihe.com/> (дата звернення: 22.03.2024).
- [11] Expertenworkshop: Potenzial von Berufsakademien und dualen Studiengängen in der Entwicklungszusammenarbeit. Hintergrundpapier, GIZ. Bonn, 15. Juni 2015.
- [12] Göhringer A. The Dual System of Higher Education in Germany. Asia Pacific Journal of Cooperative Education. University of Cooperative Education – Karlsruhe, 2002. № 3(2). S. 53–58.

- [13] Heller C. Duale Studiengänge. Entwicklung, Stand und Bewertung aus Sicht der beteiligten Akteure. *Wirtschaft und Berufserziehung*. 2010. Jg. 62. S. 20–25.
- [14] Memorandum on Cooperation in Vocational Education and Training in Europe. *Vocational Education and Training in Europe – Perspectives for the Young Generation*. BiBB. 2012. URL: https://www.bibb.de/dokumente/pdf/memorandumvocational_education_and_training_2012.pdf. (дата звернення: 12.03.2024).

FEATURES AND ADVANTAGES OF THE DUAL FORM OF HIGHER EDUCATION

Lytvyn Andrii Vilenovych

Doctor hab of Pedagogy, Full Professor, Professor of the Department of Practical Psychology and Pedagogy, Lviv State University of Life Safety, Lviv, Ukraine
ORCID ID: 0000-0002-7755-9780
avlytvyn@gmail.com

Fedyuk Halyna Zinoviyivna

Candidate of Pedagogical Sciences, Lecturer at the Department of Pedagogy and Psychology Ivan Boberskyi Lviv State University of Physical Culture Lviv, Ukraine
ORCID ID: 0009-0007-4003-0238
galiafedyuk@gmail.com

Kuhta Yury Oleksandrovykh

post graduate student of the Department of Practical Psychology and Pedagogy, Lviv State University of Life Safety, Lviv, Ukraine
ORCID ID: 0009-0002-9172-1235
ykuhta28@gmail.com

Abstract. The advantages and possibilities of a dual form of higher education as a symbiosis of theoretical and professional-practical components of education are considered. In this case, the applicant receives all the necessary knowledge on the basis of a higher education institution (university or college), and practices them at an enterprise or company with which the institution cooperates. This system is currently being implemented in all European countries.

Modern professional education, including higher education, lacks practical content. Instead, the dual form involves constant communication between the educational institution and the employer. Enterprises reserve the required number of training places for future specialists in higher education institutions. Students work in their chosen specialty during the entire period of professional training. There are various options for combining training and practice: three days at the enterprise and three days at the institution; classes in the morning, and work in the afternoon or vice versa. Depending on the chosen program and the agreement with the employer, applicants can spend a week studying theory and a week gaining practical experience, or two months attending lectures and the next two months working, developing and improving the acquired skills and abilities. Undoubtedly, the introduction of dual education requires adjusting industry standards and revising educational programs, designing learning outcomes that are required by the labor market. The concept of training specialists under the dual form of education, approved in Ukraine, regulates the rights, interests and obligations of educational institutions, employers, and students.

Dual education makes it possible to turn students into mobile, competent, dynamic and experienced professionals who know what they want to achieve. It opens up new opportunities for professional training. At the same time, in the authors' opinion, it is inappropriate to transform all professional education into dual education; this is a form of education for those who are able to combine study and work experience.

Keywords: professional training; higher education students; dual forms of obtaining higher education; dual education; higher education institutions.

References (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Grigorevska O. O., Skrypnyk M. I. Dualna formy zdobuttia vyshchoi osvity yak trend sohodennia [Dual forms of obtaining higher education as a current trend]. *Problemy intehratsii osvity, nauky ta biznesu v umovakh hlobalizatsii – Problems of integration of education, science and business in the conditions of globalization: theses of III International science and practice conference, Kyiv, October 8, 2021*. Kyiv: KNUVD, 2021. P. 42–43. (in Ukrainian).